

Nokia Keho Latosaari ja Ilvessaari arkeologinen inventointi 2017

Timo Sepänmaa
Juuso Koskinen
Timo Jussila

Tilaaja: Nokian seurakunta

Sisältö

Perustiedot	2
Yleiskartta	3
Vanhoja kartoja	4
Inventointi	5
Tulos	7
Lähteet	7
Muinaisjäännös	8
1 NOKIA LATOSAARI	8
Muut havainnot	9

Kansikuva: Vas: Ilvessaaren lakialueella oleva pieni vanha hiekkakuoppa. Oik: Ilvessaari.

Perustiedot

Alue: Nokia, Latosaari ja Ilvessaari. Saaret sijaitsevat Nokian keskustasta etelään, Kehon eteläpuolella ja Sotkan länsipuolella, Liukuslahden suussa.

Tarkoitus: Selvittää sijaitseeko saarissa kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita suojeltavaksi arvioitavia kulttuurihistoriallisia jäännöksiä.

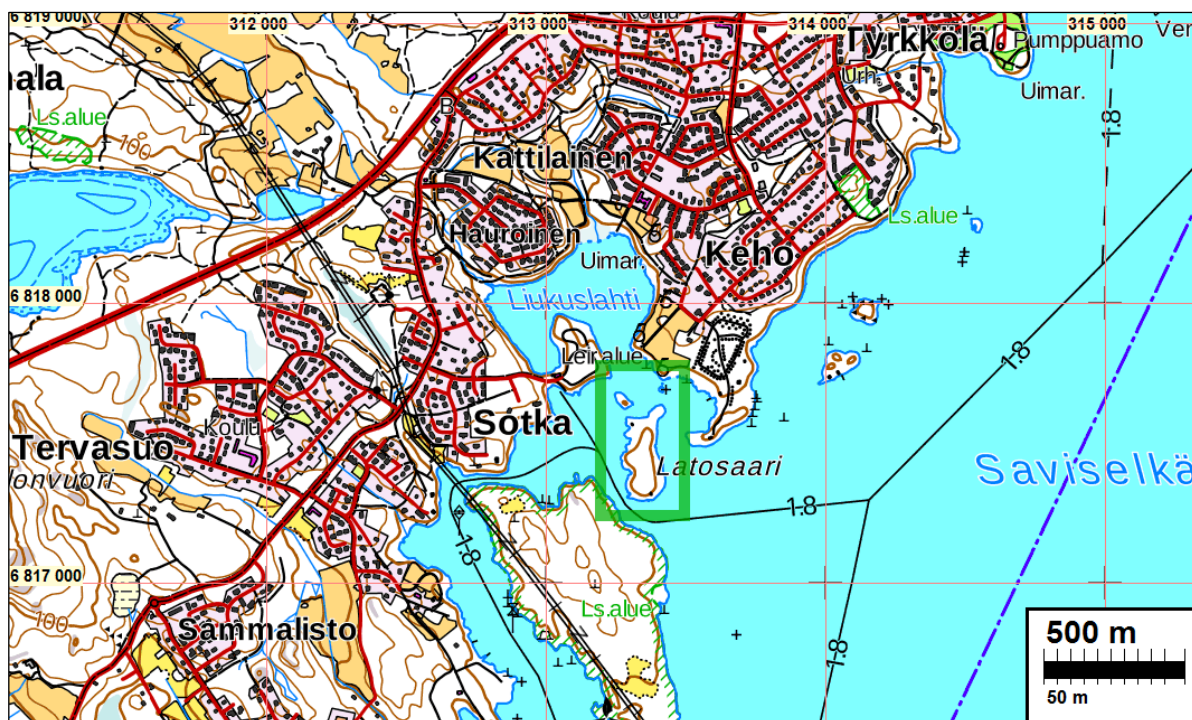
Työaika: Maastotyö 22.6.2017.

Kustantaja: Nokian seurakunta.

Tekijät: Mikroliitti Oy. Maastotyö Timo Sepänmaa ja Juuso Koskinen, valmistelu ja raportin koostaminen Timo Jussila.

Aiemmat tutkimukset: Luoto Kalle, inventointi 2006.

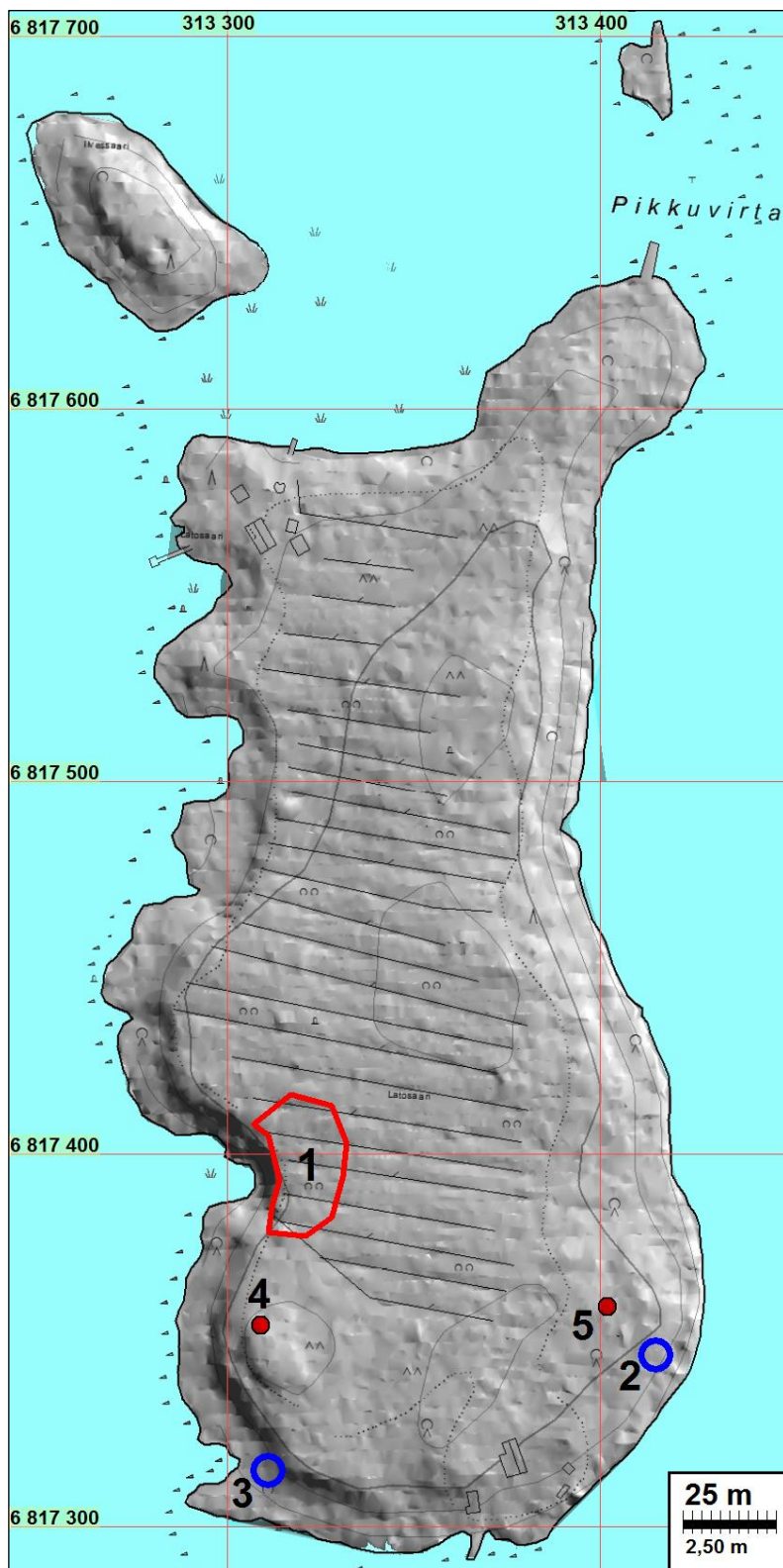
Tulokset Latosaaresta tunnettiin ennestään pari kvartsi-iskoksen löytöpaikkaa. Näiden kohdilla ja liepeillä ei koekuopituksessa havaittu merkkejä muinaisjäännöksestä. Saaren eteläosan länsirannalla havaittiin kivikautinen asuinpaikka (kvartsi-iskoksia koekuopista). Saarella on pari aiemmassa inventoinnissa raportoitua kivirauniota, jotka todettiin nykyaikaisiksi rakenteiksi, ilmeisesti kummeleiden raunioita.

Saaret vihreän suorakaiteen sisällä.

Selityksiä: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa. Kartat ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta alkukesältä 2017, ellei toisin mainittu. Muinaisjäännösrekisteri on tarkastettu 6/1017. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon, eikä niillä ole mitään kokoelmatunnusta. Valokuvat ovat digitaalisia ja ne ovat tallessa Mikroliitti Oy:n serverillä.

Yleiskartta

Latosaari ja sen pohjois-luoteispuolella Ilvessaari. Havainnot: 1 = kivikautinen asuinpaikka, kiinteä muinaisjäännös. Punaiset pallot kvartsien löytöpaikkoja ja siniset ympyrät kummeleiden raunioita. Numerot ovat raportin kohdenumeroita.

Vanhoja kartoja

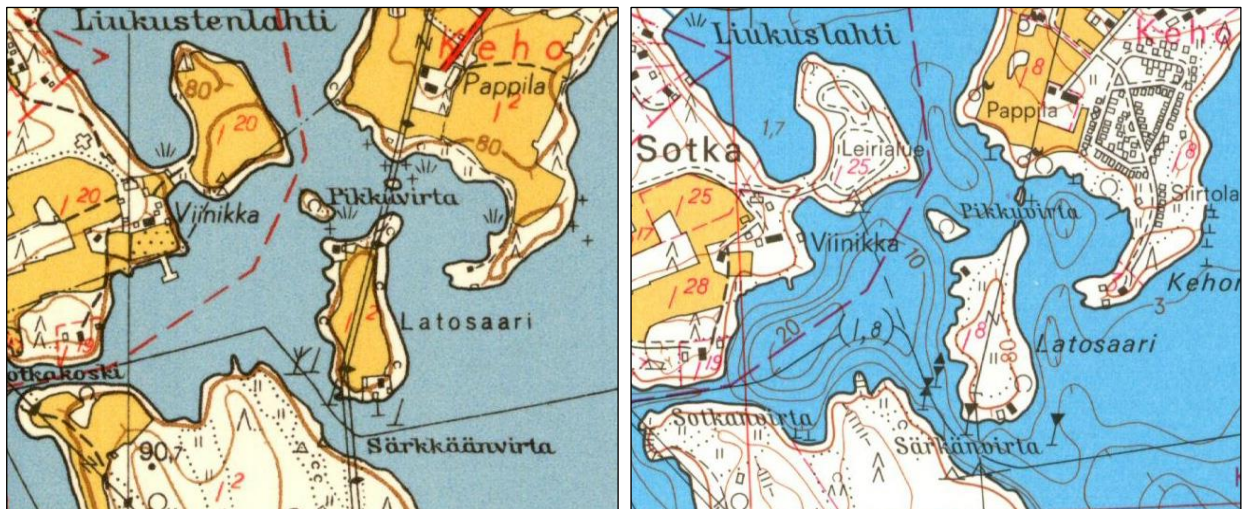
Ote v. 1767 kartasta. Lato saaren pohjoisosa keskellä alhaalla. Ilvessaari on kartalla "Ilmaris järvi" nimisenä. Saaret ovat jouto- tai niitty maata.

Ote v. 1837 pitäjänkartasta johon on päälle piirretty v.1884. lato saari on siinä "Kehon saari" nimisenä. Saari on suurimmaksi osaksi peltona ja vesijätöt niittynä.

Ote senaatin kartasta v. 1909. Saareen on merkitty pohjoispäähän kannas - ilmeisesti virheellisesti.

Vas: ote v. 1954 peruskartasta. Saari on liki kokonaan peltona vesijättöä lukuun ottamatta. Pohjois- ja eteläpäissä on mökit ja saaren halki kulkee voimajohtolinja. Kuva on sama v. 1961 kartalla. Oik: vuoden 1975 kartalla peltoa ei saarella enää ole muutoin kuva samanlainen kuin aiemmin ja tilanne on sama v. 1980 kartalla. V. 1991 peruskartalla voimajohtolinjaa ei ole.

Inventointi

Nokian seurakunta on kaavoittamassa omistamaansa Latosaarta ja Ilvessaarta. Kaavatyön tueksi ja kaavaselvitykseksi seurakunta tilasi saarten muinaisjäännösinventoinnin Mikromiitti Oy:ltä. Inventoinnin maastotyön tekivät Timo Sepänmaa ja Juuso Koskinen 22.6.2017, työn kannalta hyvissä olosuhteissa.

Pirkanmaan maakuntamuseo oli inventoinut näitä saaria osana laajemman alueen inventointia v. 2006 (Kalle Luoto). Tuolloin havaittiin parissa kohden saaren eteläosassa kvartsi-iksokset, mutta vain toinen löytöpaikka on kirjattu muinaisjäännösrekisteriin (1000007927). Saaren pohjoispuolella mantereella sijaitsevat Kehon rautakautiset röykkiöt, sekä hist ajan tonttima (Keho 1 ja 2) ja eteläpuolella Luodonsaarella, vastapäätä Latosaarta kivikautinen asuinpaikka.

Latosaari sijaitsee Nokian kirkosta 4,2 km lounaaseen ja Ilvessaari Latosaaren pohjoisluoteisrannalta noin 40 m leveän salmen luoteispuolella. Saaret sijaitsevat Pyhäjärven Saviselän luoteisosassa, Sotkanvirrasta puolisen kilometriä itään. Pyhäjärvi on Nokianvirrassa sijaitsevan Melon vesivoimalaitoksen säätelemä. Pyhäjärvi on keskikorkeudeltaan 77,2 m mpy - säännöstelyrajat ovat välillä 75,82 - 77,37 m mpy. Latosaari on SSW - NNE - suunnassa noin 350 m pitkä ja vastakkaisessa suunnassa leveimmillään noin 150 m leveä. Ilvessaari on kaakko-luode -suunnassa noin 70 m pitkä ja vastakkaisessa suunnassa noin 35 m leveä. Molemmilla saarilla on noin 79 m mpy tasolla melko tasainen lakialue, josta on melko jyrkkä pudotus – törmä vesijätölle ja Pyhäjärven rantaan.

Ilvessaari on rakentamaton, mänty- ja sekametsää kasvava saari, maaperältään osin kivikkoista hiesu-, hiekka- ja hietamoreenia. Saaren lakialueella on muutaman neliömetrin laajuinen maatumisesta päätellen muutaman kymmenen vuoden ikäinen maanottopaikka.

Latosaaressa on käytössä oleva kesämökki. Saaren eteläosassa on jäännöksiä puretusta kesämökistä. Latosaari on lähes kokonaan muutama kymmenen vuotta sitten kuuselle, männylle ja koivulle istutettua entistä peltoa. Peltoa tai niittyä ei saarella enää ole. Saaren lakitasanne, entinen peltoalue, on pääasiassa hietta- ja hiesumoreenia, kivikkoisempaa aluetta on eri puolilla saarta, pääasiassa saaren pohjois-koillis -osissa. Noin 79 m mpy tasolta alaspäin

on pääosin jyrkkä tai jyrkähkö törmä, jonka alapuolella maaperä on pääasiassa kivikkoista hietamoreenia.

Saaret on Nokian Kehon kylää ja maat ovat isojaossa kuuluneet kylän kantatilalle 1 - Pappila (aiemmin kappalaisen virkatalo). Vuoden 1903 pitäjänkartassa (2123 05) nykyinen Latosaari on nimeltään Kehonsaari. Saaren pohjois-luoteispuolella sijaitsevaa saarta sanotaan Ilvessaareksi, mutta sitä ei ole nimetty muille kartoille kuin v. 1767 isojakokartalle ”Ilmaris sari” nimisenä. Latosaari on vanhan karttamateriaalin perusteella ollut peltona viimeistään 1800-luvun lopulta lähtien, mutta ei ennen 1770 lukua.

Vuoden 1954 peruskartalla (2123 05) Latosaari on lähes kokonaan peltoa lukuun ottamatta parin - kolmenkymmenen metrin rantakaistaa. Pellot on hylätty 1970 luvun alkuun mennessä. Saaren luoteisosaan on merkitty asuinrakennus samaan kohtaan, missä nykyisin sijaitsee kesämökki. Myös saaren etelärannalle on merkitty asuinrakennus, jonka perustukset ja pihapiiri olivat vuoden 2017 inventoinnissa selvästi havaittavissa. Saaren poikki pohjoisesta etelään on kulkenut voimajohtolinja, joka on purettu 1980-luvulla.

Aikaisemmat tutkimukset

Juhani Rinne on kartoittaessaan Nokian Kehon rautakautista röykkiöaluetta v. 1904 käynyt myös Latosaarella ja merkinnyt saaren lounaisosassa olevan kummun mahdolliseksi hautaröykkiöksi (ks. kohteen 4 kuvaus). Kyseinen kumpu on luonnonmuodostuma, jota myöhemmin paikalle rakennetun, sittemmin puretun voimajohtolinjan pylväät ovat tuhonneet. Paikalta on löytynyt muutama mahdollinen kvartsi-iskos vuoden 2006 inventoinnissa. Kumpu on muinaisjäännösrekisterissä Nokian Kehon (mj-tunnus 536010018) rautakautisen hautaröykkiöalueen alakohteenä 3, ilman koordinaattitietoja. Ehdotamme sitä poistettavaksi muinaisjäännösrekisteristä Kehon alakohteenä. Paikalla ei ole röykkiötä, paikka on ollut peltona ja siinä on ollut voimajohtopylväs.

Kalle Luoto Pirkanmaan maakuntamuseosta on inventoinut Latosaaren vuonna 2006. Tuolloin hän havaitsi kvartsi-iskoksia kahdessa kohtaa (tämän raportin kohteet 4 ja 5) sekä useita erilaisia ilmeisesti nykyaikaiseen maankäyttöön tai luonnonmuodostumiksi tulkittavia kiveyksiä, kivi-röykkiöitä ja kumpuja eri puolilla saarta.

Vuoden 2017 inventointi

Inventoijat kulkivat itsenäisesti itse valitsemaansa linjoja saarten ympäri ja läpi, siten että saaret tulivat kauttaaltaan vähintään silmämääräisesti tutkituiksi. Inventoinnissa saaria tutkittiin silmämääräisesti maanpinnalle erottuvien muinaisjäännösten sekä muinaisjäännösten kannalta potentiaalisten kohtien havaitsemiseksi. Maaperää tarkasteltiin lapionpistoin ja topografisesti lupaavilla paikoilla tehtiin koekuoppia. Toinen inventoija käytti myös metallinilmaisinta koko matkallaan molemmilla saarilla. Metallinilmaisimella löytyi vain nykyaikaista metallijätettä.

Ilvessaaresta ei löytynyt muinaisjäännöksiä, vaikka paikka vaikutti topografian ja maaperän puolesta lupaavalta esihistoriallisten pyyntikulttuuriasuinpaikkojen kannalta.

Latosaaaresta löytyi yksi kivikautinen asuinpaikka (kohde 1). Luodon (2006) inventoinnissa löytyneiden kvartsi-iskosten tienoilta ei saatu lisähavaintoja, joten nämä kohteet pysyvät kivikautisina hajalöytöpaikkoina (kohteet 4 ja 5). Eri puolilla saarta, lähinnä vanhan peltoalueen reunoilla ja rantavyöhykkeellä on lukuisia erityyppisiä kivikasoja ja -valleja - osa selvästi pellosto raivattu- ja kivikasoja, osa luonnonmuodostumia ja osa 1900-2000 -lukujen kesämökkien pihapiireihin liittyviä. Jotkin näistä Kalle Luoto (2006) mainitsee raportissaan, joitakin ei. Ainakin yksi, mah-

dollisesti kaksi vuoden 2017 inventoinnissa havaituista kivikasoista on vanhoja rauenneita kummelin pohjia (tämän raportin kohteet 2 ja 3).

Esimerkiksi Luodon 2006 raportissa mainittu "kaksi maakuoppaa" (Luoto 2006,48) ovat pellonraivauskivikon itäpuolella sijaitsevia epämääräisiä maakuoppia - eivät muinaisjäännöksiä tai muita kulttuuriperintökohteita (koordinaattipiste N 6817537 E 313378).

Tulos

Saaren länsirannan eteläosassa on kivikautinen asuinpaikka (raportin kohde 1), kiinteä muinaisjäännös, kaavassa SM. Muita muinaisjäännöksiä tai suojeltavaksi katsottavia kulttuurihistoriallisia jäännöksiä ei saarella ole.

Aiemmin tunnetuilla kvartsinlöytökohdilla ei ole kiinteää muinaisjäännöstä. Muinaisjäännösrekisterissä mainittu Kehon rökkiöalueen (536010018) alakohdetta 3 ei ole olemassa – paikalla ei ole rökkiötä. Etelärannan kivirauniot ovat nykyaikaisia (vesijätöllä), ilmeisesti kummeleiden raunioita. Saarella on joitain epämääräisiä kuopanteita (luontaisia ja moderneja), sekä pellonraivauskivikoita jotka eivät ole arkeologisesti mielenkiintoisia eivätkä suojelukohteita.

18.8.2017

Timo Sepänmaa
Timo Jussila

Vas: Latosaaren koillisosassa, koordinaattipisteessä N 6817537 E 313378 sijaitsevaa pellonraivauskivikkoa ja sen kupeessa sijaitsevia epämääräisiä kuoppia. Oik: Saaren eteläosassa sijainneen, puretun kėsämökin paikka kuvan keskikohdalla. Kuvattu lounaaseen

Lähteet

Painetut lähteet

Peruskartta 2123 05, v. 1954, 1961, 1975, 1980, 1991. Maanmittauslaitos

Painamattomat lähteet:

Hall, Daniel 1769: Tredie Delen af Chartan öfwer Kohmala, Taipale, Wihola. (Kansallisarkiston signum H6:11/3)

Luoto, Kalle 2006: Arkeologinen osainventointi Nokian Kehon Pappilan ja Latosaaren alueella.. Pirkanmaan maakuntamuseo.

Pirkkalan pitäjänkartta 1847, 1884. Maanmittauslaitos.

Senaatinkartta 1909, rivit XIX. XX. lehdet 22. 23. Maanmittauslaitos.

Muinaisjäännös

1 NOKIA LATOSAARI

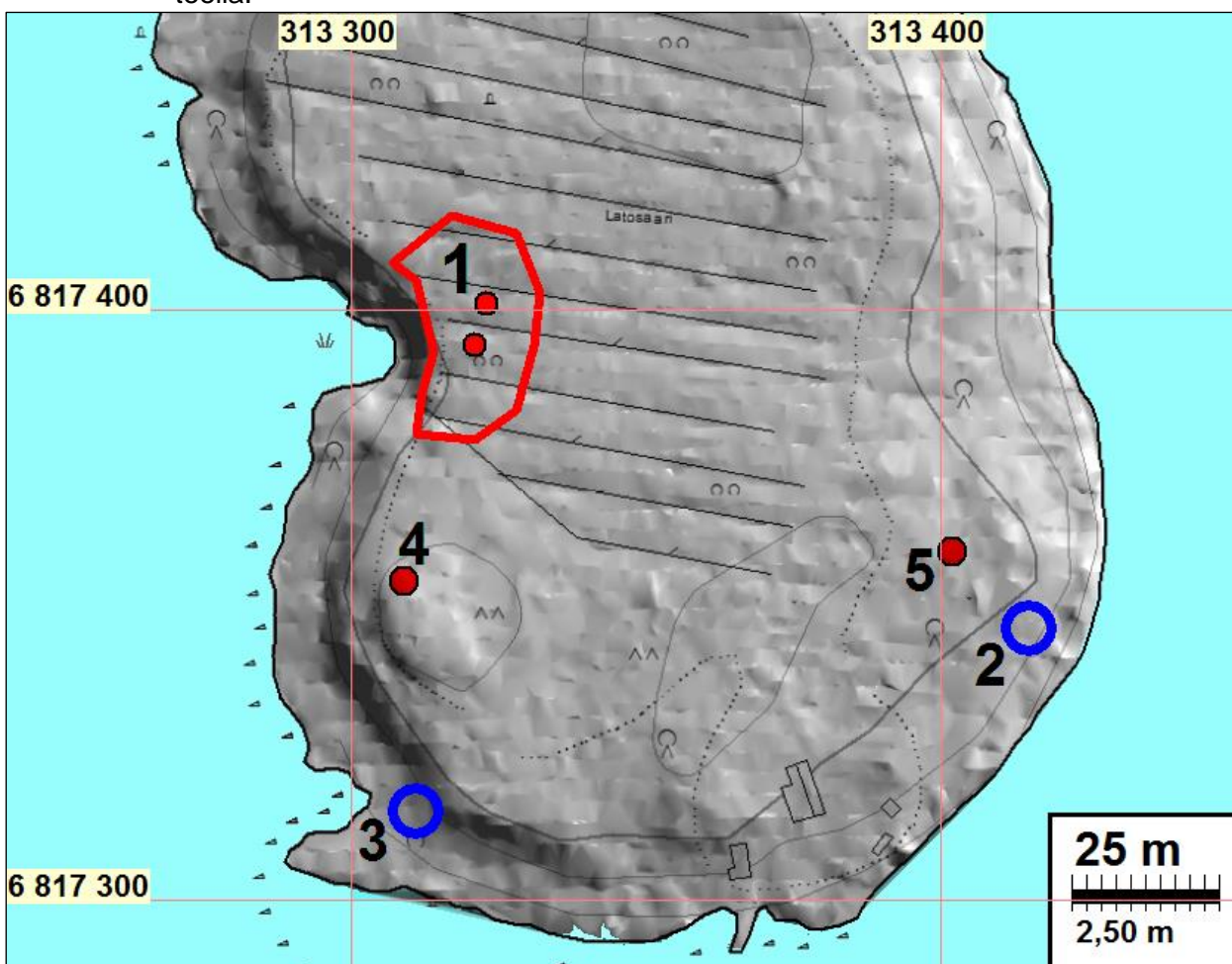
Mj tunnus: uusi kohde
 Rauh. lk: kiinteä muinaisjäännös
 Ajoitus: kivikautinen
 Laji: asuinpaikka

Koordin: N 6817397 E 313322 Z 80 (keskipiste, löytökohta)

Kuvaus: Paikka on Latosaaren länsirannalla, hieman saaren keskikohdalta etelään. Kohta on vanhan pellon (nykyään istutuskoivikko) ja noin 80 m mpy korkeustasolla olevan jyrkän rantatörmän päällä, sen reunalla.

Jyrkän rantatörmän reunalla oli osin paljastunutta maanpintaa. Tällä alueella, muutamana neliömetrin alalla, oli havaittavissa toistakymmentä kvartsi-iskosta, joista 5 otettiin talteen. Yhden iskoksen löytökohdalle tehtiin koekuoppa, josta löytyi lisäksi yksi kvartsi-iskos. Noin 30 m säteellä ympäristöön tehtiin 7 koekuoppaa, joista ei tullut löytöjä. Maaperä kohdalla on hiesua, 20 -30 m syvyyteen vanhaa, kynnettyä peltomaata. Kohdalla on länteen aukeava lahdelma.

Kohteen rajaus on tehty inventointihavaintojen ja topografisten seikkojen perusteella.

Kivikautinen asuinpaikka nro 1, punainen rajaus

Kivikautinen asuinpaikka. Löydöt taustalla näkyvän lapion ympäristöstä muutaman neliömetrin alalta. Kuvattu pohjoiskoilliseen.

Kivikautinen asuinpaikka. Löydöt vasemmalla näkyvän lapion ympäristöstä muutaman neliömetrin alalta. Kuvattu etelään.

Muut havainnot

Kartta s. 3 ja 8.

2

Moderni kivrakenne / oletettavasti kummelin pohja
N 6817346 E 313415 Z 78,5

Paikalla on noin 2,5 m laajuudella muutaman kymmenen sentin kivistä koostunut kivrakenteen jäännös. Muutaman metrin säteellä on nykyaikaisia kummeleita / merimerkkejä. Aivan ilmeisesti kyseessä on vanhan kummelin jäännös.

Vanhan kummelin jäännös. Kuvattu itään.

3

Kivirakenne

N 6817315 E 313311 Z 78

Saaren lounaisosasta paikannettiin kivirakenne, joka muistutti vahvasti saaren itärannalla sijainnutta, kummelin jäänteiksi tulkittua, kivirakennetta (kohde 2). Rakenne oli hyvin saman kokoinen ja muotoinen, kuin itärannan rakenne, ja kivet olivat samankaltaisesti irtaimia, sekä kooltaan 20 - 30 cm. Rakenteen näkyvyys Saviselälle puolsi myös osaltaan tulkintaa kummelin jäännökseksi. Itse rakenteeseen ei tehty koekuoppaa, sillä irtaimia kiviä olisi pitänyt purkaa paljon, jotta rakenteen sisällä mahdollisesti ollutta maata olisi voitu tutkia. Rakenteen tuntumaan tehdyissä koekuopissa maa ei poikennut ympäristön luonnollisesta maasta.

Vanhan kummelin jäännös näreikössä

4

Kivikautinen löytöpaikka, Kehon röykkiöalueen (536010018) alakohde 3

N 6817354 E 313309 Z 80-81

Kalle Luoto löysi paikasta muutaman kvartsin vuoden 2006 inventoinnissaan. Juhani Rinne on pitänyt kumpua rautakautisena hautakumpuna. Sellainen se ei ole, vaan luonnonmuodostuma.

Kummun alueelle tehtiin v. 2017 inventoinnissa noin 7 koekuoppaa. Löytöjä ei havaittu, eikä kulttuurikerrosta tms. Kummun lakialueella on jälkiä vanhoista sähköpylväiden perustuksista. Esim. vuoden 1953 peruskartalle (2123 05) paikan yli on merkitty kulkevaksi sähkölinja ja pelto. Kummun alue on lähes täysin myllättyä, vain muutaman neliömetrin alueella ehjää mannosta. Maaperä on kivikkoista hiekkaa ja hietaa, puusto sekametsää.

Juhani Rinne on kartoittaessaan Nokian Kehon rautakautista röykkiöaluetta v. 1904 käynyt myös Latosaassa ja merkinnyt saaren lounaisosassa olevan kummun mahdolliseksi hautaröykkiöksi. Kyseinen kumpu on luonnonmuodostuma, jota myöhemmin paikalle rakennetun, sittemmin puretun voimajohtolinjan pylvääät ovat tuhonneet.

Kivikautinen löytöpaikka. Lapion oikealla puolella metallinen entisen sähköpylvään tukirakenne. Kuvattu luoteeseen.

5

Kivikautinen löytöpaikka

N 6817359 E 313402 Z 79

Luoto löysi muutamia kvartsi-iskoksia paikalta vuoden 2006 inventoinnissaan. Vuoden 2017 inventoinnissa ei havaittu mitään muinaisjäänökseen viittaavaa. Paikka on edelleen tulkittava kivikautiseksi löytöpaikaksi. Paikka on vanhaa peltoa. Maaperä on kivikkoista hiekkaa ja hietaa, puusto sekametsää.